

דעת
אתר לימודי יהדות ורוח
www.daat.ac.il

אוצר השירה
וחמליצה
י"ח טביוב

ר' אברהם בן שמואל הלוי אבן חסדאי.

החכם הזה חי בספרד באחרית ימי האלף החמישי ויהי רב דקהלת ברצלונה. כאשר פרץ הריב על דבר ספרי הרמב"ם, היה החכם הזה אחד מראשי הנלחמים לכבוד הרמב"ם, ויחד עם אחיו, ר' יהודה, שלח פכתב מלא מרורות על הקנאים הצרפתיים, אל חכמי קהלות ספרד ויעוררם לנקום נקמת הרמב"ם המחולל כפי רבני צרפת החשובים. הח' הזה תרגם ספרי חכמה רבים משפת ערב לעברית, וביחוד נודע לשם ע"י ספרו „בן המלך והנזיר“, אשר עשה במתכונתו של הספר הידוע בלשונות הגוים בשם „ברלעם ויושפט“, מליצתו השירית של ר"א חסדאי יפה, וכמעט לא נברו כה אותות תרגום. אנחנו נביא בזה דוגמאות מהחלק השירי של הס' „בן המלך והנזיר“; כי שירתו (הנחרות) איננה מטיב הפרוה, והיא קשה וחסרת חן.

מספר „בן המלך והנזיר“.

(יתד ושית, יתד ושית ויתד ותנועה).

חָמְסִי עַל זְמַן בּוֹגֵד, יְצוּרֵד
בְּנֵי מוֹסֵר וְיַפְסִילִים בְּמִקְטָר,
וְיַמְשִׁילִים לְצַפּוֹר בְּהַמְיֹב
וְמִקְרִיּוֹ יִתְנוּ אוֹתוֹ בְּמִשְׁקָר.

* * *

(המשקל כנילו).

בְּנֵי יָמִים בְּנֵי דָמִים מְקוּמִים³,
וּמְפִילִים אָנוּשׁ צְדִיק וְתָמִים:
בְּמֵאוֹנִים מְרִימִים הַחֲסָרִים
וּמְשִׁפִּילִים עֲדֵי אֶרֶץ שְׁלָמִים.

* * *

(ש"ת ויתד, ש"ת ויתד ושית).

עֲרַלְת לְבָבְךָ בְּנֵי הַמּוֹל
וְלִמַּד נִכְחוֹת מִלְשׁוֹן אֶתְמוֹל,
יִוֹסֵף חָשׁוּב רַע אֲשֶׁר מֵהָר
יִבְגֵּד בְּחֶבְרֹתְךָ וְלֹא יִחְמַל,
מִתָּר קָאִישׁ נִקְרִי וְזָר, מִי זֶה
יִדַע הִרַע אוֹ טוֹב לָךְ יִגְמַל?¹

* * *

(שית ויתד, ש"ת ויתד ונ' תנועות).

הַעֲמֵק שְׂאֵל, וּזְמַנְךָ שִׁיחָךְ
יִפִּיק, וְיִישֵׁר נִנְדָּךְ אֶרְחָךְ;
אֶךְ אַחַּב בְּלִי מוֹם אֶל תִּבְקַשׁ, כִּן בְּלִי
אֶחַ הַזְּמַן כָּל הַזְּמַן יִנִּיחָךְ².

* * *

1 בקש מחזמן כל אשר תחמוץ ויחן לך, אבל רע בלי מום אל תבקש, כי אז תשאר תמיד בלי נתי. 2 אשר בהמיכו לומר. 3 מקרי הוסן יקיומו וינשאו אנשי בלילע.

וְיֹסִיף לָךְ, פֶּאֶשֶׁר
 וְיִמָּה יִתֵּן עֶשֶׂר תְּרוּמָם בְּנֶשֶׁר
 תְּרוּמָם בְּנֶשֶׁר תִּשָּׂא לָךְ אֶבֶר?
 הַיּוֹם עִם הוֹן יִחְרוֹן לְבַד לַוְחוֹת אֲרוֹן?⁵
 אֲשֶׁר אֵין בּוֹ זְכוּרֹן לָרַע אוֹ חֶבֶר?
 הַתְּבַנְּה לָךְ מִשְׁקָן וְתִתְנַצֵּב עַל בּוֹ?⁶
 וְאַתָּה הַיּוֹם כִּי אֵין וְיִסְתַּר בְּקִבְרִי!

* * *

(שִׁית וַיִּתֵּר - גִּי מַעֲמִים).

אִם אֲחִירֶיךָ תִּחְמַד לְרֵאוֹת פְּנֵי
 תִּבְלֵ, וְאִיכָּה הָאָנוּשׁ בּוֹ יִחְיֶה:
 תִּבְטֵ אֲדָמָה אֲחִירֵי וּלְחֵף,
 כִּי אֵת אֲשֶׁר הָיָה כְּבָר, הוּא יִהְיֶה.⁶

* * *

(שִׁית וַיִּתֵּר, שִׁית וַיִּתֵּר וּשְׁיִת).

דַּע כִּי בַעֲדוֹ יִדְרֵשׁ אָנוּשׁ שִׁקְלֵ,
 עַל כָּל אָנוּשׁ שִׁקְלֵ הַשִּׁירָהוּ;
 אֲבָן בְּחֶשְׁבּוֹ כִּי מַעֲלֵ בִינּוֹת
 לְבַשׁ, דַּעוֹ כִּי אֵין הַסִּירָהוּ!⁷

* * *

(יִתֵּר וּשְׁיִת, יִתֵּר וּשְׁיִת וַיִּתֵּר וַתְּנוּעָה).

תְּשׁוּב אַחֲרֵי בְּנֵי אָדָם פְּאֻבוֹת,
 כְּמוֹ אַחֲרִים, כְּמוֹ בְּנֵים יִחְדִּים.⁸

(הַמִּשְׁקָל כְּנִיל בְּדִלָה, וּבְסוּנֵר יִתֵּר וּשְׁיִת בְּסוּתָה).
 קִסִּיל יִקָּאב לְכַבּוֹ בְּהֶלֶךְ לוֹ!¹
 מַעַט מְהֵרָה, וְיִחְבֵּד עַל שְׂאֲרֵיהֶם;
 וּמִשְׁבִּיל יַעֲלוּ תְּמִיד בְּחֶלְקוֹ
 וְיֹסִיף לַעֲשׂוֹת לוֹ שֵׁם בְּאַחֲרֵיתוֹ.²

* * *

(יִתֵּר וּשְׁיִת, יִתֵּר וּשְׁיִת וַיִּתֵּר וַתְּנוּעָה).

--- לָכֵּה הֶכֶן לְבָר־חֶמֶשׁ מְזוּנֵו.
 וְאִם תִּחְפְּזֵ וְתִחְרַשׁ בְּבִקְרִים;
 וְכִן־עֶשֶׂר בְּכָל עֵת לְמִדְהוֹ
 וּמִנְעֻתֶיךָ יִחַת וְנַעֲרִים;
 וְכִן חֶמֶשׁ וְעֶשֶׂר בְּבָרְהוֹ,
 וְכִבְדֶּךָ בְּהִנְעוֹ לְעֶשְׂרִים.³

* * *

(הַמִּשְׁקָל כְּנִיל).

וְתִלְלֶךָ עַל־יֵרַע פְּעֻלָּה
 מִשְׁנֵאָדָּךְ, בְּעֶבְרוֹ תִשׁוּב לְכֶסֶלָה;
 וְאוֹהֵב עַל מַעַט מִשְׁנֵה יִרְיָדָךְ⁴
 לְכָל יוֹסִיף חֲזוֹת עוֹד שְׁוֹא וְתִפְלָה.

* * *

(יִתֵּר וּדִי תְּנוּעוֹת).

וְכִר נָא זֹאת עֲצָל, וְאוֹלֵי תִנְצָל,
 הַיּוֹהָה בְּצָל וְאוֹלָם צַל עוֹבְרֵי.

¹ באבוד לו. — ² בשארית שנשארה לו. — ³ אם תכבד את כבוד כהיותו בן פ'ו שנה, וכבוד גם הוא כאשר יגדל ויהיה לבן כ'. — ⁴ האוהב יריב כך גם על מעט משנה. — ⁵ ארון הסת. — ⁶ אם תחפוץ לדעת איך יהי מראה העולם אחרי מותך, או הבט אל מצב התכל אחרי מות איש אחר, וכן יתיה גם אחרי מותך, כי מה שהיה וכו'. — ⁷ כל זמן שהאדם דורש ורודף אחרי השכל, או יעש אותו השכל לשר על יתרו האדם, אבל בהתפארו בלבו כי כבר השיג את השכל או אות הוא כי השכל אין אתו. — ⁸ צריך להביט על בני אדם כעל שלשה מינים: אבות, אחים וילדים, ולפיהם צריך להתהלך אתם.

(המשקל כמו בשיר שלפני הקודם).

עולם כמו מקלא, והימים כמו
רועה, ואדם צאן ובהמות יער;
מות כבר נרחב ושם ירעה ושם
ירבץ אנוש ישיש ושב ונער;
קצר כמו שער ובא בו כל אנוש,
מי ידעה מה אחרי השער?!

* * *

(יתד וש"ת, יתד וש"ת ויתד ותנועה).

בגת למשל בעמך תחפץ, כל
מתי חמם בטיט תרקע ותדיק;
והשמר לה ושמר לבבך
לכל ייראך נקי וצדיק.

* * *

(ש"ת ויתד, ד' תנועות ויתד וש"ת).

אחי, בהכנע איש נגדך, נפשך
מנו שמד פן ישליכה בתוך אשפה;
קשת בהוסיף לכת ראש באגמו, או
יוסיף להביא במעי איש בני אשפה.

* * *

(המשקל כניל).

אל תאמינו בדבר כל מחנן קול
ובמחליק שפה אל תבטחו בנים;
זכרו אחי יוסף אחר מקרוהו
באו לאביהו בבכי ותחננוים³.

פני אבות בקל כחך תכבד,
אהב אחים ורחם על ילדים.

* * *

(יתד וש"ת, יתד וש"ת).

שאל עצה בקל רגע
ולא יקרב בך נגע;
יהודוך¹ ביום תצילח
ותציל בבא פגע.

* * *

(ש"ת ויתד - נ' פעמים נדלת; ש"ת ויתד
ב' פעמים ונ' תנועות בסוגר).

דורש שבח תבל, קנה שכל, ובו
ידך בקל תמדה תהי מושלת;
אם לא - קנה מוסר ובו לעד בטוב
נחלת מתי אהבה תהי נוחלת;
אם לא - קנה חיל, ואולי בו חכם
טום נפשך הנוחלה אולת;
אם לא - חצוב קבר² ובימינך קהה
האש והעצים ותמאקלת.

* * *

(יתד וש"ת, יתד וש"ת ויתד ותנועות).

ישר לך במותו נח לךבו
ועליו ידאנו הוריו ורעיו;
ונבל - רב באב לבו במותו
וינחו מידיעו ויודעיו.

* * *

1 יהודוך אנשים. - 2 אם אין לך סאוסה, לא שכל ולא מוסר ולא חיל (יחזק), או חצוב קבר

3. - 3 אחי יוסף אחר שסברו אותו, באו ויבכו לפני אביהם.